

TURINYS

Naujos laidos pratarmė (1969)	9
Itališkos laidos pratarmė (1962/1966)	12
Pratarmė (1944 ir 1947)	13
APŠVIETOS SĄVOKA	21
<i>I ekskursas. ODISĖJAS, ARBA MITAS IR APŠVIETA .....</i>	68
<i>II ekskursas. ŽIULJETA, ARBA APŠVIETA IR MORALĘ</i> 112	
KULTŪROS INDUSTRIJA. <i>Apšvieta kaip masių apgaulė</i> 159	
ANTISEMITIZMO ELEMENTAI. <i>Apšvietos ribos</i>	218
UŽRAŠAI IR ESKIZAI	267
Prieš visažinystę	267
Du pasauliai	269
Idėjos pavirtimas valdymu	270
Apie vaiduoklių teoriją	274
Quand même	276

Gyvūnų psichologija	277
Už Voltaire	278
Klasifikacija	279
Lavina	280
Izoliacija per komunikaciją	281
Apie istorijos filosofijos kritiką	282
Žmoniškumo paminklas	286
Iš nusikaltimo teorijos	287
Le prix du progrès	291
Nereikalingas išgästis	293
Susidomėjimas kūnu	294
Masinė visuomenė	299
Prieštaros	300
Pažymėta	304
Filosofija ir darbo pasidalijimas	306
Mintis	308
Žmogus ir gyvūnas	309
Propaganda	321
Dél kvailumo genezės	322
 Žodžiu ir posakių kitomis kalbomis	
žodynėlis.....	325
 Vardų rodyklė	331

NAUJOS LAIDOS PRATARMĖ (1969)

Apšvietos dialektiką išleido Amsterdamo leidykla „Querido“ 1947 m. Knyga, kurią iš pradžių nelabai pirko, dabar jau seniai parduota. Daugiau kaip po dvidešimt metų mes vėl leidžiame šį darbą ne tik dėl daugelio prašymų, bet būdami įsitikinę, kad nemažai jo minčių ir dabar yra aktualios bei nulémė mūsų vėlesnius teorinius sumanymus. Prašalaičiui sunku įsivaizduoti, kiek mudu abu esame atsakingi už kiekvieną sakinį. Didelius skyrius diklavome kartu; *Apšvietos dialektikoje* susijungusi dviejų intelektualinių temperamentų įtampa tapo jos gyvavimo dalimi.

Ne viską, apie ką kalbama knygoje, be išlygu pripažistame. Tai būtų nesuderinama su teorija, kuri tiesą laiko ne prieštaraujančią istorinei raidai, o iš esmės susijusi su laiku. Knyga buvo rašoma tuo metu, kai buvo galima numatyti nacionalsocialistinio teroro galą. Tačiau kai kurios formuluočės neatitinka šiandienos realybės. Vis dėlto perėjimo prie administraciškai valdomo pasaulio vertinimas anuomet nebuvo nepalankus.

Tėsiasi košmaras, kai skaldomas i du politinius blokus, kurie objektyviai stumiami tarpusavyje konfliktuoti. Trečiojo pasaulio konfliktai, vėl stiprėjantis totalitarizmas

laikomi vien istoriniai epizodai tiek pat mažai, kiek, remiantis *Apšvietos dialektika*, anuomet buvo laikomas fašizmas. Kritinis mąstymas, nepaisydamas net pažangos, šiandien privalo palaikyti laisvės likučius, realaus humaniškumo siekimo tendencijas, nors didingos istorinės raidos fone jos ir atrodo bejégés.

Knygoje suvokta į visuotinę integraciją vedanti raida pertraukta, bet nesustabdyta; išlieka grėsmė, kad ji gali būti igyvendinta diktatūromis ar karais. Akivaizdžiai išsipildė prognozės, susijusios su Apšvietos virtimu pozityvizmu, mitu to, kas turi būti, pagaliau intelektas tapo tapatus tam, kas priešinga dvasiai. Mūsų istorijos koncepcija nemano išvengusi tokio sutapatinimo, bet jai svetimas pozityvistinis informacijos vaikymasis. Kaip filosofijos kritika, ji nenori atsisakyti pačios filosofijos.

Iš Amerikos, kur buvo parašyta ši knyga, mes grįžome įsitikinę, kad teoriškai ir praktiškai čia galėsime padaryti daugiau negu kur nors kitur. Kartu su Friedrichu Pollocku, kuriam ji buvo skirta iš pradžių penkiasdešimtmiečio, o vėliau septyniasdešimt penkerių metų proga, įkūrėme Socialinių tyrimų institutą, tikėdamiesi gilinti *Apšvietos dialektikoje* suformuotą koncepciją. Toliau plėtoti mūsų teoriją ir su bendru darbu susijusią patirtį, kaip ir rengti pirmą laidą, mums labai padėjo Gretel Adorno.

Didelių pakeitimų nedarėme, kaip iprasta daryti pakkartotinai leidžiant prieš kelis dešimtmečius pasirodžiusių knygų. Nesisengėme pataisyti tai, ką buvome paraše, net ir aiškiai neadekvacijos vietas; bandymas visiškai sudabartinti tekstą virstų ne kuo kitu, o nauja knyga. Tai, kad šiandien dar labiau kalbama apie tai, kaip išsaugoti laisvę, kaip ją plėsti ir puoselėti, užuot, nors ir netiesiogiai, artėjus prie administraciškai valdomo pasau-

lio, mes taip pat pabrėžėme ir vėlesniuose mūsų raštuo-se. Iš principio mes ištaisėme tik spaudos ir panašias klaidas. Dėl tokio santūrumo knyga tampa dokumentiniu liudijimu. Viliamės, kad ji bus ir kažkas daugiau.

Frankfurtas prie Maino, 1969 m. balandis

Max Horkheimer, Theodor W. Adorno